

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

PUBLISHING ACTIVITY IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION: ESSENCE AND LEGAL REGULATION

Карапетян С.О., здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права

Запорізького національного університету

Наукова публікація присвячена дослідженню видавничої справи як складного багатогалузевого явища, що поєднує в собі елементи культури, економіки, права й публічного управління. Видавнича справа розглядається як система суспільних відносин, що охоплює організаційні, творчі, виробничі та інформаційно-комунікаційні процеси, які реалізуються через підготовку, виготовлення та поширення видавничої продукції у друкованій, електронній (цифровій) формі. У роботі уточнюються змістова різниця між поняттями «видавнича справа» (як ширше системне явище) та «видавнича діяльність» (як її практична реалізація окремими суб'єктами).

Автором проаналізовано ключові напрями видавничої діяльності, а також вказується на суспільно значущу роль видавничої продукції у забезпеченні конституційного права громадян на інформацію, збереження національної ідентичності, розвитку культури, науки та освіти. Особливу увагу приділено принципам публічного управління у видавничій сфері: законності, об'єктивності, системності, гласності. Висвітлено функції державного регулювання – від інформаційного забезпечення та прогнозування до кадрового розвитку й контролю за якістю та відповідністю видавничої продукції вимогам законодавства.

Окремий розділ присвячено аналізу адміністративно-правових механізмів регулювання видавничої діяльності. Розглянуто еволюцію підходів – від ліцензування до запровадження системи обов'язкової державної реєстрації суб'єктів видавничої справи. Проаналізовано також нововведення Закону України «Про видавничу справу» (у редакції 2024 року), що стосуються цифровізації процедур реєстрації, інтеграцію Державного реєстру з іншими інформаційними системами, що створює підґрунтя для прозорого, ефективного й контрольованого адміністрування видавничої галузі.

У підсумку зазначено, що ефективне адміністративно-правове регулювання видавничої діяльності є необхідною умовою не лише для розвитку внутрішнього ринку видавничих послуг, а й для формування інформаційного суверенітету України, укріплення демократичних інституцій, підтримки українськомовного контенту та інтеграції у європейський правовий простір.

Ключові слова: видавнича справа, видавнича діяльність, публічне управління, адміністративно-правове регулювання, суб'єкти видавничої справи, державна реєстрація, інформаційна політика, цифровізація.

This scholarly publication explores publishing as a complex, multidisciplinary phenomenon that integrates elements of culture, economics, law, and public administration. Publishing is conceptualized as a system of social relations encompassing organizational, creative, production, and information-communication processes, which are realized through the preparation, production, and dissemination of publishing products in both print and digital formats.

The study clarifies the substantive distinction between the notions of publishing (as a broader systemic phenomenon) and publishing activity (as its practical implementation by individual entities). The author analyzes key areas of publishing activity and highlights the socially significant role of publishing output in ensuring citizens' constitutional right to information, preserving national identity, and supporting the development of culture, science, and education.

Special attention is devoted to the principles of public governance in the publishing sector, including legality, objectivity, systemicity, and transparency. The article outlines the functions of state regulation—from informational support and strategic planning to human resource development and oversight of the quality and compliance of publishing products with legal standards.

A separate section addresses administrative and legal mechanisms for regulating publishing activities. The evolution of regulatory approaches is examined, from licensing models to the introduction of a mandatory state registration system for publishing entities. The study also assesses the 2024 amendments to the Law of Ukraine "On Publishing," which relate to the digitalization of registration procedures and the integration of the State Register with other information systems—fostering a foundation for transparent, efficient, and accountable administration of the publishing sector.

In conclusion, the paper argues that effective administrative and legal regulation of publishing activity is a necessary condition not only for the development of the domestic publishing market but also for strengthening Ukraine's information sovereignty, democratic institutions, Ukrainian-language content, and integration into the European legal framework.

Key words: publishing, publishing activity, public administration, administrative and legal regulation, publishing entities, state registration, information policy, digitalization.

Вступ. Видавнича справа є складним міжгалузевим феноменом, що інтегрує культурну, інформаційну, економічну та правову складові суспільного життя. Як особлива сфера діяльності, вона охоплює організаційно-творчі, виробничо-господарські та комунікаційні процеси, спрямовані на створення, виготовлення та поширення видавничої продукції. У сучасних умовах видавнича справа функціонує не лише як окрема галузь національної економіки, а й як інструмент реалізації державної інформаційної політики, підтримки культурної ідентичності та забезпечення демократичних засад суспільного розвитку. Її нормативне, інституційне та адміністративно-правове забезпечення потребує комплексного наукового аналізу, що охоплює як поняттєво-категоріальний апарат (зокрема, розмежування термінів «видавнича справа» та «видавнича діяльність»), так і оцінку чинних механізмів публічного управління у цій сфері. З огляду на актуальність циф-

рової трансформації, європейську інтеграцію та національну безпекову політику України, дослідження сутності та адміністративно-правового регулювання видавничої діяльності набуває особливої значущості.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є комплексне дослідження видавничої діяльності як складової системи публічного управління, зокрема з'ясування її сутності, структурних компонентів, нормативно-правового забезпечення та функціонального призначення в умовах демократичного правопорядку. Особливу увагу приділено аналізу адміністративно-правових механізмів регулювання, змін до законодавства, а також ролі цифровізації у модернізації управління видавничою галуззю. Завданням публікації є також виокремлення принципів і функцій публічного управління видавничою справою та окреслення напрямів удосконалення правового регулювання з урахуванням суспільного інтересу та національних пріоритетів.

Методологія даної публікації ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, застосовано: аналітичний метод – для розкриття змісту понятійного апарату (зокрема, дефініції «видавнича справа» та «видавнича діяльність»); формально-юридичний метод – для аналізу чинного законодавства у сфері видавничої справи; системний підхід – для виявлення взаємозв'язків між структурними елементами системи публічного управління у видавничій сфері; інституційний підхід – для аналізу ролі органів державної влади у забезпеченні правового впорядкування видавничої діяльності; прогностичний метод – для визначення перспектив удосконалення нормативного регулювання з урахуванням цифровізації та інтеграційних процесів.

Результати дослідження. Видавнича справа являє собою систему суспільних відносин, що охоплює організаційні, творчі та виробничо-господарські аспекти діяльності суб'єктів, залучених до створення, друку й поширення видавничої продукції.

У межах національної економіки видавнича справа функціонує як окрема галузь, що об'єднує видавництва, поліграфічні підприємства та суб'єкти книготорговельної діяльності.

На думку професора В. Маркуса, термін «видавнича справа» охоплює діяльність видавництв, яка включає випуск різноманітних друкованих творів, таких як книги, газети, журнали, нотні видання, календарі та образотворча продукція [2].

У науковій літературі існує й інше трактування цього поняття, згідно з яким видавнича справа розглядається як сфера культури та виробництва, що охоплює процеси підготовки, друку та поширення книг, періодичних видань, ілюстрованих матеріалів та інших видів друкованої продукції [6].

На думку А. Бізюка, під видавничою справою слід розуміти діяльність, що здійснюється видавцем по трансформації інформаційного контенту автора з використанням відповідних поліграфічних технологій в форму, придатну для споживання специфічною категорією користувачів (аудиторією) і поширення кінцевого продукту через канали збуту з метою досягнення економічного або соціального ефекту [3].

В свою чергу В. Васильєв вказує, що видавнича справа є досить складним явищем, що поєднує елементи культурної сфери та економічного сектору, забезпечуючи створення, поширення і використання книжкової продукції [4].

У статті 1 Закону України «Про видавничу справу» закріплено поняття видавничої справи - провадження або поєднання суб'єктами господарювання таких видів діяльності: видавничої діяльності, виготовлення видавничої продукції, розповсюдження видавничої продукції [1].

Основними етапами видавничого процесу є: 1) створення продукції (робота авторів, редакторів, коректорів, дизайнерів); 2) виробництво (поліграфічне та цифрове тиражування); 3) розповсюдження (книготоргівля, бібліотечна дистрибуція, маркетинг тощо).

Сучасна видавнича справа охоплює низку напрямів: друковане книговидання, цифрове видавництво, науково-освітня література, перекладна література та періодичні видання. Діяльність у цій сфері регулюється Конституцією України, профільним законодавством та нормативно-правовими актами, спрямованими на розвиток ринку, підтримку українмовної книги, інтеграцію у світовий інформаційний простір і забезпечення відповідності національним інтересам.

Організація управління видавничою справою базується на засадах публічного управління, що визначають нормативно-правові, організаційні та процедурні параметри регулювання галузі.

До ключових принципів публічного управління видавничою справою належать: 1) законність (діяльність

суб'єктів у межах чинного законодавства); 2) об'єктивність (ухвалення рішень на основі фактичних даних); 3) системність і комплексність (урахування правових, економічних та соціокультурних факторів); 4) гласність (відкритість управлінських процесів) [5].

Завдання видавничої справи можна умовно класифікувати на: 1) культурологічні (забезпечення свободи слова, популяризація української культури, міжнародна співпраця); 2) фінансово-економічні (розвиток інфраструктури, підтримка малого бізнесу, контроль за дотриманням законодавства).

Основними функціями управління видавничою справою є наступні [7, 8]:

1) Інформаційна функція. Інформаційне забезпечення видавничої діяльності передбачає створення єдиного інформаційного простору, що включає бази даних про видавничу продукцію, розповсюджувачів та читачів, що сприятиме ефективному поширенню друкованої продукції та популяризації книг серед населення.

2) Функція прогнозування та планування. Планування у сфері видавничої справи допомагає визначати перспективи розвитку галузі, оцінювати тенденції та враховувати зміни у суспільному запиті на друковану продукцію.

3) Загальноорганізаційна функція. Організація видавничого процесу включає розподіл обов'язків між суб'єктами видавничої діяльності, координацію між видавцями, друкарнями та розповсюджувачами продукції.

4) Соціальна функція. Відповідна функція спрямована на підтримку соціального захисту працівників видавничої галузі, забезпечення рівних умов праці та справедливого розподілу доходів між суб'єктами видавничої діяльності.

5) Функція матеріально-технічного забезпечення. Ефективне управління видавничою справою потребує наявності сучасної технічної бази, що включає сучасні друкарські потужності, матеріально-технічне оснащення та засоби логістики.

6) Фінансово-економічна функція. Передбачає оптимізацію фінансових витрат у сфері видавничої діяльності, залучення інвестицій, державну підтримку книговидання та ефективне використання бюджетних коштів на друк соціально значущих видань.

7) Функція контролю та обліку. Ця функція забезпечує відповідність видавничої продукції встановленим стандартам та законодавчим нормам. Вона включає контроль якості друку, відповідність змісту видань державним стандартам та нормам щодо об'язкового примірника.

8) Функція мотивації та кадрового забезпечення. Для стабільного розвитку видавничої сфери необхідно забезпечити належний рівень підготовки кадрів, мотивацію працівників та підтримку професійного розвитку фахівців.

9) Культурна функція. Спрямована на популяризацію друкованої продукції, підтримку національної ідентичності та формування читачької культури в суспільстві.

У науковій літературі терміни «видавнича справа» та «видавнича діяльність» часто вживаються як синоніми, однак між ними існує принципова різниця щодо обсягу охоплення та об'єкта правового регулювання.

Видавнича справа є ширшим поняттям, що охоплює не лише процеси створення, виготовлення та розповсюдження видавничої продукції, а й систему правового, інституційного та організаційного забезпечення функціонування видавничої сфери загалом. Вона включає комплекс заходів державної політики, поліграфічну інфраструктуру, механізми книгорозповсюдження, а також інструменти нормативного впливу [9].

Натомість видавнича діяльність становить практичну реалізацію окремих видавничих процесів на рівні конкретних суб'єктів – авторів, редакторів, видавців, друкарень і книгарень. Це організаційно-творча та господарсько-виробнича діяльність, спрямована на підготовку й випуск видавничої продукції, яка, згідно зі ст. 1 Закону України

«Про видавничу справу», охоплює весь цикл: від редакційної підготовки до виготовлення та поширення видань.

З огляду на те, що видавнича діяльність забезпечує реалізацію права громадян на інформацію, сприяє збереженню національної ідентичності, формуванню інформаційного простору та розвитку культури, вона належить до сфери публічного інтересу. Це зумовлює необхідність адміністративно-правового регулювання, яке охоплює правове впорядкування суспільних відносин між державними органами та суб'єктами господарювання у видавничій сфері.

Адміністративно-правове регулювання видавничої діяльності передбачає встановлення нормативних вимог, дозвільних умов, обмежень щодо поширення деструктивного контенту, нагляд за дотриманням законодавства у сфері інформаційної безпеки та забезпечення свободи слова. Її основною метою є гармонізація інтересів держави, суспільства та суб'єктів видавничої діяльності в умовах демократичного правопорядку.

Таким чином, видавнича справа є об'єктом комплексного адміністративно-правового впливу, а видавнича діяльність – його безпосередньою практичною площиною, у якій реалізуються як права, так і обов'язки суб'єктів публічного та приватного права.

Адміністративно-правове регулювання видавничої діяльності полягає у впорядкуванні, охороні та розвитку суспільних відносин у сфері видавничої справи з боку державних органів за допомогою правових засобів. Держава, керуючись публічними інтересами, встановлює нормативні вимоги до учасників видавничого процесу та здійснює контроль за їх дотриманням.

Форми видавничої діяльності охоплюють підготовку та випуск як неперіодичних видань (книг, брошур), так і періодичних (газет, журналів, бюлетенів), а також електронної продукції [10].

Суб'єктами видавничої діяльності виступають: 1) видавці – юридичні або фізичні особи, які здійснюють видавничу діяльність і відповідають за зміст продукції; 2) виготовлювачі – поліграфічні підприємства, що здійснюють тиражування; 3) розповсюджувачі – установи та організації, що забезпечують доступ продукції до споживача (книгарні, бібліотеки, роздрібні мережі) [9].

До процесу також залучаються автори (творці змісту) та замовники (спонсори або ініціатори видання). Сукупність цих учасників утворює інфраструктуру видавничої сфери. Держава через адміністративно-правові механізми визначає їх правовий статус, повноваження та відповідальність, сприяючи упорядкованості правовідносин у галузі.

Одним із ключових інструментів адміністративно-правового регулювання видавничої сфери в Україні є встановлення спеціального порядку допуску суб'єктів до здійснення відповідної діяльності. Хоча пряме ліцензування видавничої справи нині не застосовується, відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», діє система обов'язкової державної реєстрації.

З огляду на нещодавні зміни (з 2024 року) до Закону України «Про видавничу справу», видавці, виготовлювачі та розповсюджувачі зобов'язані пройти електронну реєстрацію в Державному реєстрі України суб'єктів видавничої

справи, з метою забезпечення його сумісності з іншими державними інформаційними системами, що дозволяє автоматизувати облік суб'єктів видавничої справи, спростити процедурні процеси (реєстрація, переоформлення та контроль), а також створює передумови для міжвідомчої взаємодії на базі єдиного цифрового середовища [1].

Таким чином, система реєстрації дозволяє державі обліковувати суб'єктів видавничої діяльності, контролювати їхню відповідність законодавчим критеріям і забезпечувати реалізацію інформаційної політики. Враховуючи вплив видавничої справи на свободу слова, культурну самобутність, освіту та національну безпеку, держава зобов'язана забезпечити баланс між гарантіями творчої свободи та необхідністю правового контролю.

Підводячи підсумки, зазначимо, що видавнича діяльність в Україні є важливим об'єктом адміністративно-правового регулювання, оскільки вона безпосередньо пов'язана з реалізацією інформаційної політики держави, забезпеченням права громадян на свободу слова та доступом до інформації, розвитком культури й освіти, а також із національною безпекою.

Відповідна сфера поза усяких сумнівів має безпосередній вплив на формування громадської думки, збереження культурної спадщини, зміцнення мовної ідентичності та демократичних засад суспільства. Саме тому держава, з одного боку, гарантує свободу видавничої діяльності, а з іншого – встановлює механізми правового впливу, спрямовані на захист суспільних інтересів, запобігання поширенню деструктивного контенту, стимулювання національного книговидавництва і забезпечення балансу між свободою творчості та державним контролем.

Таким чином, ефективне адміністративно-правове регулювання видавничої діяльності сприяє не лише стабільному розвитку видавничої галузі, але й укріпленню демократичних цінностей та культурного суверенітету України.

Висновки. Видавнича справа в Україні є складним і багатофункціональним суспільним явищем, яке поєднує культурну, інформаційну, економічну та правову складові. Її регулювання ґрунтується на принципах публічного управління та потребує комплексного адміністративно-правового впливу, оскільки безпосередньо пов'язане з реалізацією права громадян на інформацію, збереженням національної ідентичності, розвитком освіти, культури й інформаційного простору.

Розмежування понять «видавнича справа» та «видавнича діяльність» дозволяє точніше визначити об'єкт адміністративно-правового регулювання: якщо перше охоплює всю інфраструктуру та державну політику, то друге – конкретні видавничі процеси, що здійснюються суб'єктами господарювання.

Україна прагне модернізувати управління видавничою сферою через цифровізацію процедур, підвищення прозорості та відповідальності учасників, а також через створення умов для інтеграції до європейського правового простору. Усе це сприяє не лише розвитку внутрішнього ринку видавничих послуг, а й укріпленню національної ідентичності, інформаційного суверенітету та демократичних засад суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про видавничу справу: Закон України від 05 черв. 1997 р. № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр>.
2. Маркус В. А. Організація та економіка видавничої справи: посібник для поліграф. ВНЗ. Київ: Книга, 1964. 360 с.
3. Бізюк А. В., Сібілев К. В. Аналіз сучасних тенденцій розвитку видавничої справи та поліграфії [Електронний ресурс]. Харків: Харківський нац. ун-т радіоелектроніки; Харківський нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/78b59cb8-ceea-4be9-8315-3bd4b7c906b4/content>.
4. Васильєв В. І. Видавнича діяльність Академії наук у історичному розвитку (від зародження до наших днів). Кн. 2. Київ: Наука, 1999. 318 с.
5. Овсієнко-Миронова Г. В. До проблеми визначення принципів управління видавничою справою в Україні. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: зб. наук. пр. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. С. 138–140.
6. Драч І. Держава та видавнича справа. Національний інформаційний простір: проблеми і перспективи. Друкарство. 2001. № 2. С. 4–6.
7. Фінклер Ю. Управлінські функції сучасних друкованих мас-медіа України: організаційний аспект. Друкарство. 2003. № 5 (52). С. 48–50.
8. Овсієнко-Миронова Г. В. Основні функції управління видавничою справою в Україні. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2004. № 2 (27). С. 135–141.
9. Швайка Л. А. Передумови розвитку вітчизняного видавничого підприємства. Поліграфія і видавнича справа. 2006. № 2. С. 3–6.
10. Теремко В. Стратегічні виклики друкованої культури в електронну еру. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 5. С. 14–18.